

БЎЛАЖАК ТЕХНОЛОГИК ТАЪЛИМ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИ ТАЙЁРЛАШ ВА КРЕАТИВЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МУАММОЛАРИ

Н.Н.Утаева – докторант

Т.Н.Қори Ниёзий номидаги Ўзбекистон Педагогика фанлари илмий тадқиқот институти

Таянч сўзлар: креатив, технологик маданият, креатив сифатлар, ижодий, коммуникатив, технологик ёндашув, рефлексив.

Ключевые слова: creative, technological culture, creative qualities, creative, communicative, technological approach, reflexive.

Key words: креатив, технологическая культура, творческие качества, творческий, коммуникативный.

Хозирги кунда олий таълимни тизимли ислох қилишнинг устувор йўналишларидан бири, олий таълим тизимини замонавий билим ва юксак маънавий-ахлоқий фазилатларга эга, мустақил ва креатив фикрлайдиган юқори малакали кадрлар билан таъминлашдир.

Педагогнинг креатив фикрлаши, бўлажак мутахассис учун замон жадаллик билан ривожланаётган хозирги кунда муваффақиятли фаолият юритишида керакли бўлган муҳим компетенциялардан биридир. Бу компетенция когнитив кўникмаларнинг юқори даражада ривожланган бўлишини, жумладан, мантикий фикрлаш, солиштириш, таҳлил ва синтез, муаммоларга яқка тартибда ва жамоа бўлиб ностандарт ечимлар топа олиш қобилиятларини тақозо қилади.

Олий таълим муассасаларида бўлажак технологик таълим ўқитувчиларини касбий тайёрлаш ҳамда таълимни сифат жиҳатидан юқори даражага кўтариш учун битирувчиларда ташаббускорлик, мустақиллик, креативлик сифатларини қарор топтириш ва ривожлантириш лозим. Бу борада Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 20 апрелдаги «Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-2909-сон Қарориди [1] ҳам кадрлар тайёрлашнинг мазмунини тубдан қайта қўриб чиқиш, халқаро стандартлар даражасида олий маълумотли мутахассислар тайёрлашга зарур шарт-шароитлар яратиш масаласи долзарб вазифа сифатида белгиланган.

Шунингдек, Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегиясида ҳам “Узлуксиз таълим тизимини янада такомиллаштириш, сифатли таълим хизматлари имкониятларини ошириш, меҳнат бозорининг замонавий эҳтиёжларига мувофиқ юқори малакали кадрлар тайёрлаш сиёсатини давом эттириш” [2] устувор вазифа сифатида белгиланган.

Юқорида қайд этилган қарор ва фармойишлардан асосий мақсад шўки, жамиятнинг ижтимоий буюртмасини таъминлаш ҳамда мактабларда технологик таълим ўқитувчиларига қўйилаётган талабларга жавоб берадиган кадрлар тайёрлашдир.

Шў ўринда, фан ва техникани хозирги кундаги жадал ривожланиши шароитида бўлажак технологик таълим ўқитувчиларида креатив сифатларини ривожлантиришга катта эҳтиёж мавжудлигини кўрсатади.

Бўлажак технологик таълим ўқитувчиларида креативликни ривожлантиришда Олий таълим муассасаларининг Технологик таълим йўналишлари муҳим ўрин эгаллайди. Шунинг учун ушбу таълим муассасаларида Технологик таълим йўналиши бўйича таҳсил олаётган талабаларда креативликни ривожлантиришга хизмат қиладиган зарур педагог шарт-шароитларни яратиш мақсадга мувофиқ.

Бундан ташқари бўлажак технологик таълим ўқитувчиларини тайёрлашда касбий билим, амалий кўникма ва малакаларни шакллантириш, таълимга ижодий ёндашган ҳолда муаммолар ечимини топиш, мантикий фикрлаш, хулосаларни мустақил фикрга асосланган ҳолда чиқариш кўникмаларини шакллантиришга эътибор бериши зарур.

Шў ўринда олий таълим тизими талабаларининг ўқув жараёнига бўлган қизиқишларини орттириш, уларнинг ижодий ва танқидий тафаккурини

шакллантиришга қаратилган билиш жараёнини таркиб топтириш лозим.

Бў борада олим Н.А.Мўслимовнинг эътироф этишича педагогик ижодкорликни қуйидагича даражаларга бўлиш мўмкин:

- Ижодкорликнинг биринчи даражаси – аудиториядаги талабалар билан ўзаро элементар алоқалар ва мўлоқотни ўрната олиш. Бўнда педагог талабалар билан қайта алоқа ўрнатади. ўзининг таъсирини ўтказиш асосида пировард натижани таъминлайди. “ўрганган методикаси, ўрганган ва орттирган” тажрибаси асосида иш юритади.

- Ижодкорликнинг иккинчи даражаси – машғўлотларда ўз фаолиятини оптималлаш, ривожлантиришдан бошланади. бўнда в ўзига маълум бўлган мазмун, метод, шаклларни усталик билан танлайди ва янги мақсад сари интилади.

- Ижодкорликнинг ўчинчи даражаси – эвристик ёндашув ўқитувчи ижодий, жонли мўлоқот асосида талабалар билан самимий мўлоқот қилиш учун муҳит яратади.

- Ижодкорликнинг тўртинчи даражаси – бў педагогнинг юқори даражада тўлиқ мустақил ижодий муҳитда иш юритиши билан характерланади. [3]

Шунингдек, бўлажак технологик таълим ўқитувчиларида ижодий тафаккурни ривожлантириш учун олий таълим муассасаларида ўқув жараёнида талабаларни мустақил изланишга ундайдиган топшириқларни бериш мақсадга мувофиқ.

Бўлажак технологик таълим ўқитувчиларини ижодий-танқидий фикрлаш кўникмаларини шакллантиришга йўналтирилган педагогик тизимни вужудга келтиришда қуйидагиларга алоҳида эътибор қаратиш лозим:

- талабаларда ижодий-танқидий фикрлашни шакллантиришнинг педагогик-психологик шароитларини яратиш;

- талабаларнинг ижодий-танқидий фикрлашига қўйилган талабларни аниқлаш;

- талабаларда ижодий-танқидий фикрлаш кўникмаларини шакллантириш жараёнининг ўзига хос педагогик технология жиҳатларини аниқлаш.

“Технологик таълим” ўз навбатида тарбиянинг ажралмас бир қисми ҳисобланиб, таълим оловчиларни яратувчанлик ва фаолият, касбий ўзликни англаш, умуттаълим мактаби битирувчиларини касбларни эгаллашлари билан боғлиқ мустақил меҳнат фаолиятига тайёрлайди. Технологик таълимнинг асосий мақсади технологик маданиятни шакллантиришдир. Бўнда асосий вазифа моддий ва маънавий кадриятларни яратиш бўйича яратувчанлик фаолияти методлари ва воситалари тизимини эгаллашдир.

В.Д.Симоненконинг фикрича, технологик маданият эгаси ижодий, коммуникатив, ижтимоий, илмий-тадқиқот, ахборот, умуммаданий ва умумкасбий кўникма ва малакалари ривожланган ижодкор шахсдир. У ноодатий фикрлаш ва ҳаракат қилиш имкониятига эга [4].

Технологик таълим ўқитувчисининг креативлигини ривожлантиришга эришиш қуйидаги ҳолатлар мавжудлигини тақозо этади: бўлажак технологик таълим ўқитувчисининг касбий ва шахсий шаклланиш даражаси бў йўлда ташкил этилган жараёнинг умумий моҳиятини ёритувчи педагогик тизим самарадорлигига чамбарчас боғлиқлиги; бўлажак технологик таълим

ўқитувчисининг касбий жиҳатдан шакллантиришни таъминловчи жараёнларнинг ташкилий бошқаруви мақсадга мувофиқ тарзда такомиллашиб бориши; рефлексив бошқарув бўлажак технологик таълим ўқитувчисини касбий жиҳатдан шакллантиришдан кўзланган мақсаднинг натижаланишини кафолатлайди.

Хулоса қилиб айтидиган бўлсак, бўлажак технологик

таълим ўқитувчиларининг креатив фаолиятини ривожлантиришда ижодий тафаккурини ривожлантириш, таълимга ижодий ёндашган ҳолда муаммолар ечимини топиш, мантикий фикрлаш, хулосаларни мустақил фикрга асосланган ҳолда чиқариш кўникмаларини шакллантириш муҳим аҳамият касб этади.

Адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 20 апрелдаги «Олий таълим тизимини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-2909-сонли Қарори. // Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами. –Т.: 2017. 39-б.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони.// Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами. –Т.: 2017. 39-б.
3. Муслимов Н.А. Бўлажак касб таълими ўқитувчиларини касбий шакллантириш. /Монография. –Т.: “Фан”, 2004. 33-б.
4. Муслимов Н.А. ва бошқалар. Касб таълими ўқитувчиларининг касбий компетентлигини шакллантириш технологияси. /Монография. –Т.: “Фан ва технология” нашриёти, 2013. 41-б.
- 5.Симоненко В.Д. Основы технологической культуры. –М.: БГПУ, 1998. 268-б.

РЕЗЮМЕ. Ушбу мақолада бўлажак технологик таълим ўқитувчиларини тайёрлаш ва креатив фаолиятини ривожлантиришда ижодий тафаккурини ошириш муаммолари ёритилган. Шунингдек, таълимга ижодий ёндашган ҳолда муаммолар ечимини топиш, мантикий фикрлаш, хулосаларни мустақил фикрга асосланган ҳолда чиқариш кўникмаларини шакллантириш чора-тадбирлари кўриб чиқилган.

РЕЗЮМЕ. В данной статье рассматриваются проблемы подготовки будущих учителей технологического образования и повышения их творческого мышления в развитии творческой деятельности. Предусмотрены также мероприятия по поиску решения задач с творческим подходом к обучению, логическим мышлением, умением делать выводы на основе самостоятельного мышления.

SUMMARY. This article discusses the problems of preparing future teachers of technological education and increasing their creative thinking in the development of creative activity. There are also activities to find solutions to problems with a creative approach to learning, logical thinking, the ability to draw conclusions based on independent thinking.

ЎСПИРИНЛАРДА ИЛМИЙ ДУНЁҚАРАШНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ МУҲИМ ОМИЛЛАРИ

Н.Б.Шапсанова – мустақил тадқиқотчи

Тошкент кимё-технологиялари институти Шаҳрисабз филиали

Таянч сўзлар: ўспирин ёшлар, дунёқараш, ахборотнинг глобаллашуви, манипуляция, диний тасаввурлар, илмий тасаввурлар, ахборот таҳдидлари, илмий дунёқараш, соғлом психология, борлик, жамият ва одамнинг муштараклиги.

Ключевые слова: подростковая молодежь, мировоззрение, глобализация информации, манипулирование, религиозные идеи, научные идеи, информационные угрозы, научное мировоззрение, здоровая психология, общность бытия, общество и человек.

Key words: adolescent youth, worldview, globalization of information, manipulation, religious ideas, scientific ideas, information threats, scientific worldview, healthy psychology, commonality of being, society and man.

Жамият тараққиётининг ҳозирги босқичига келиб дунёдаги зўравон ва тажовузкор кучлар, кўпинча турли ниқоблар, жозибали шиор ва ғоялар пардаси остида ўз манфаатлари йўлида бошқа давлатларга ғоявий, сиёсий, иқтисодий ва маънавий босим ўтказишга интилиб келаётганликлар сир эмас. Айниқса, ғоявий психологик уруш кўринишидаги таъсирлар орқали, ёшлар онгига ва маънавиятига йўналган таҳдидларнинг интернет ва бошқа ахборот воситалари ёрдамида ёшлар ҳаётига кириб келиб, уларнинг тарбиясига салбий таъсир этаётганлиги ҳамда уларнинг мақсад - интилишларида, йўналганлигида, дунёқарашиди, тафаккури ва шуурида салбий ўзгаришлар кузатилаётганлиги ота – оналар, ўқитувчилар ва кенг жамоатчиликни жиддий таъшишлангирмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев ахборот глобаллашуви жараёнининг моҳияти ҳақида тўхталиб, “Бугунги тез ўзгараётган дунё инсоният олдида, ёшлар олдида янги-янги, буюк имкониятлар очмоқда. Шу билан бирга, уларни илгари кўрилмаган турли ёвуз хавф-хатарларга ҳам дучор қилмоқда. Ғарзли кучлар содда, ғўр болаларни ўз ота-онасига, ўз юртига қарши қайраб, уларнинг ҳаётига, умрига зомин бўлмоқда. Бундай кескин ва таҳликали шароитда биз ота-оналар, устоз-мураббийлар, жамоатчилик, маҳалла-қўй бу масалада ҳушёрлик ва огоҳликни янада оширишимиз керак. Болаларимизни бировнинг қўлига бериб қўймасдан уларни ўзимиз тарбиялашимиз лозим”, - деб алоҳида таъкидлайди [2:23].

Ижтимоий-гуманитар фан соҳаларининг вакиллари билан бир қаторда психолог олимлар ҳам ер юзида мавжуд бўлган ана шундай ёвуз кучларнинг таъсирида шаклланиши мумкин бўлган муаммоларнинг олдини олиш, уларни бартараф этиш учун зарур бўлган миллий

-маданий ва тарбиявий-психологик механизмларни яратишни устувор вазифалар сифатида қарайдилар. Бундай зарурят эса психология соҳасида илмий билиш усулларида самарали фойдаланган ҳолда ўспиринлар дунёқарашини психодиагностикаси ва психокоррекцияси борасида муҳим тадқиқотлар олиб бориш лозимлигини кўрсатади.

Шунга таяниб, биз мазкур мақоламизда ўспиринлар дунёқарашининг шаклланиш ҳолатини ҳамда улар дунёқараш шаклланишига таъсир этадиган ижтимоий-маданий ва тарбиявий-психологик омиллар, шарт-шароитлар таъсирини ўрганишни тадқиқотимизнинг муҳим мақсади сифатида белгиладик.

Дастлаб, биз ўспиринлар дунёқарашини аниқлашга йўналтирилган ижтимоий психологик сўровнома (ИПС)дан фойдаландик. Ўспиринлар дунёқарашини аниқлашга йўналтирилган ижтимоий психологик сўровнома қуйидагича илмий-услубий тузилишга эга.

Ижтимоий-психологик сўровнома (ИПС) ўспиринлар дунёқарашини аниқлаш ва атрофича ўрганишга йўналтирилган саволлардан таркиб топган бўлиб, улар ҳаётида дунёқарашнинг қайси шакли (мифологик дунёқараш, диний дунёқараш, турмуш билан боғлиқ (қундалик) дунёқараш, фалсафий-илмий дунёқараш) етакчилик қилиши ўрганилди. Сўровнома шундай тузилганки, уни ташкил этган саволлар инсонни ўраб турган бутун воқелик – борлик, табиат, жамият, инсон ва унинг онги муштараклиги, ундаги тараққиёт қонуниятлари, шарт-шароитлари, тараққиётни ҳаракатга келтирувчи, ўзгартирувчи муҳим омилларнинг моҳияти улар томонидан қандай англаниши, ўзида шаклланган тушунча, тасаввур, билим ва дунёқарашига таяниб баҳолашлари ўрганилди.

Натижаларни психологик нуқтаи назардан таҳлил қилиш шуни кўрсатдики, ўрганилаётган ўспиринлар-